

„Első ember szerettem volna lenni”

**Beszélgetés
Irwin Hoffman
karmesterrel**

Nem nevezhető világhírűnek, de jól tudjuk, hogy a jó muzsikus nem feltétlenül az. Koussevitzky fedezte fel, jól ismerte Bernsteint, Solti asszisztenseként dolgozott a Chicagói Szimfonikusoknál, többször kísérte zenekarával Glenn Gouldot, aki neki köszönhette később mindenhová magával cipelt, híresen alacsony székét. Irwin Hoffman a MÁV Szimfonikusokat vezényelni érkezett Budapestre – a nyolcvannégy éves dirigens a koncert után kértük meg, meséljen színes és gazdag életéről, valamint arról, hogy miért Dél-Amerikát választotta otthonául, miután szép pályát futott be az amerikai kontinens északi részén.

┃ *Hogyan lett Serge Koussevitzky pártfogoltja?*

A Juilliard Schoolban tanultam, a növendékzenekart vezényeltem. Robert Shaw karnagy eljött egy próbára, ami után barátja, Koussevitzky figyelmébe ajánlott. 1948 nyarat így már Tanglewoodban tölthettem, s azon kívül még két nyarat töltöttem a híres nyári akadémián. Ezt követően Koussevitzky vendégkarmesternek ajánlott a kanadai Vancouveri Szimfonikusokhoz. Akkor négy koncertre szerződtek, de tizenkét év együttműködés lett belőle.

┃ *Bernstein is Tanglewoodban kezdte...*

Nagyon jól ismertük egymást, Koussevitzky karmester-óráin rendszerint Bernstein zongorázta a műveket, amiket én vezényeltem.

┃ *Milyen ember volt Koussevitzky?*

Nagybögösként kezdte a pályáját. Majd miután egy dúsgazdag teakereskedő lányát vette el, kibérelte a Berliini Filharmonikusokat, hogy velük debütáljon, a Rahmanyinov-zongoraverseny szólistája maga a szerző volt. Moszkvában zenekart alapított, de fiatal karmesterként, 1920-ban Párizsba ment, ahol megrendezte a Concerts Koussevitzky sorozatot – már ekkor kiemelt figyelmet szentelt a kortárs zenének. Ebben az időben kérte fel Ravelt is a Kiállítás képei meghangszerelésére. Négy-öt évvel később kinevezték a Bostoni Szimfonikusok karmesterének, amely posztot Pierre Monteux-tól vette át. Nagylelkű ember és nagyon erős személyiség volt, a bostoni közönséget is rengeteg kortárs zenével árasztotta el. Számos amerikai, akkor még ismeretlen zeneszerzőre hívta fel a szakma és a publikum

figyelmét, a leghíresebb közülük talán Aaron Copland. Sok olyan művet rendelt, amelyek ma már a klasszikus zenekari repertoár részei: például Stravinsky Zsoltárszimfóniáját, Bartók Concertóját. Az Egyesült Államokban sok zeneszerzőt tett ismertté, akik nélküle bizonyára nem váltak volna azzá. A Koussevitzky Alapítvány egyébként ma is működik, fiatal hangszereseket, zeneszerzőket, karmestereket támogat. A mester minden nyáron híres zeneszerzőket hívott Tanglewoodba, Hindemithet, Honeggert, Messiaent, Brittent.

┃ *Milyen volt Koussevitzky mint karmester-tanár?*

Főleg a vezénylés technikai oldalával foglalkozott; a francia és az orosz repertoár (kicsit az amerikai is) különösen fontos volt neki. Szeretett beszélni Ravel, Debussy, Prokofjev zenéjéről, mert személyesen ismerte a szerzőket. Amikor még Oroszországban vezényelt, a tízes években, moszkvai zenekarával a Volga mentén hangversenyezett, és számos kortárs művet illesztett a műsorába. Ekkor például ott volt vele Debussy is. Amikor A tengert és a Három noktürnöt vezényeltem neki, hitelesen tudott hozzászólni, mert információi magától Debussytól származtak.

┃ *Vancouveri éve alatt dolgozott együtt Glenn Goulddal?*

Igen. Érdekes, hogy ismeri Gould nevét...

Magyarországon ő elég ismert.

Nagyon korán meghalt. Óriási, több szempontból is különleges zenész volt. Amikor először tűztek ki olyan koncertet, amin én vezényeltem, ő pedig szólístaként működött közre – ez 1956-ban volt –, a zenekar igazgatója szerette volna, ha népszerű, könnyed művekből álló műsort játszunk, lehetőleg minél több embernek. Megkértem Glenn-t, hogy javasoljon néhány művet, ami könnyed, és a közönségnek könnyű befogadni. Végül Beethoven Esz-dúr zongoraversenyének nyitótételét választotta – ez neki egy könnyed darab volt. Megkértem, hogy a koncert második felében játsszon egy kis Chopint vagy Lisztet, vagyis olyan műveket, amelyek könnyebben megfoghatják az embereket, esetleg amelyeket ismernek is. Azt mondta, erre ő képtelen. Végül játszott néhány tételt a Goldberg-variációkból (ami egyáltalán nem volt népszerű mű akkoriban), majd a 16–17. századi németalföldi szerző, Sweelinck egyik fantáziáját – mondanom sem kell, az igazgató nem ilyen műsorra gondolt... Végül egy Brahms-keringőt adott elő, ami az egyetlen könnyedebb, tetszetősebb fajta muzsika volt a koncerten. Azelőtt soha nem léptem fel vele, és nem tudtam mire vélni, hogy a Beethoven-zongoraversenyben a tuttitkat ő is vezényli, velem szimultán. Azt is kérte, hogy legyen egy pohár víz a zongoráján,

arra az esetre, ha megszomjazna. Az egyik első próbán azt mondta nekem, hogy túl magas a székek, kerítsek egy alacsonyabbat. Mutattam neki, hogy ez egy normális, állítható magasságú zongoraszék – mi kell ennél több? Nem, ő egy nagyon alacsony széket szeretne. Végül szereztünk egy széket, aminek lefűrészeltünk a lábából. Na, ezzel elégedett volt. De aztán szeretett volna még egy kis szőnyeget is alá. Egy barátom adott egy kis plédet, amit alátehetett. Miután Gould elhagyta Vancouver-t, ezt a széket és ezt a szőnyeget vitte mindenhová magával. Később is játszottunk együtt, például a Vancouveri Fesztiválon. Elmentem hozzá a szállodába, forró nyári nap volt. Bekopogtam. Tízcentis résre nyitotta ki az ajtót, és sürgetett, hogy menjek be. Minden ablak zárva volt – kérdeztem, nem lehetne-e kinyitni egyet. Mondta, hogy nem, nem bírja a mozgó levegőt. Ebben a füllesztő melegben beszéltük meg a műveket. Ha furcsa dolgai voltak is – a zenében és az életben egyaránt –, mindig tudta, mit akar és hogyan. Többek nem értettek vele egyet; egyszer például Brahms d-moll koncertjét adta elő Bernsteinnel és a New York-i Filharmonikusokkal. Mielőtt avizót adott volna, Bernstein odafordult a közönséghez, és közölte, hogy Glenn Gould tempóit vezényli, és nem az általa jónak tartottakat. Gould soha nem változtatott az elképzelésein.

Került vele emiatt konfliktusba?

Mindig csodáltam a zenélését és azt a fantasztikus módot, ahogyan a bachi ellenpont életre kel a keze alatt. Minden szólámat olyan tisztán formált meg, ahogyan azt senki mástól nem hallottam. Olyan volt, mint valami elképesztő közlekedési káosz: hajmeresztő manővereket hajtanak végre a járművek, de senki nem karambolozik. Rendkívüli fickó volt.

Kanadából a Chicagói Szimfonikusokhoz került, amely zenekart nem sokkal azelőtt még Reiner Frigyes vezette. Hogyan sikerült a világ egyik legjobb szimfonikus együtteséhez átigazolnia?

Korábban több nyáron, hat héten keresztül vezényeltem a chicagóiakat. 1964-ben Verdi Rekviemjét dirigáltam. Az egyik muzsikus felhívta a figyelmemet, hogy az első sorban ülő ember Jean Martinon, a zenekar zeneigazgatója. Reiner után jött ő, éppen első éve végén volt, a másodkarmestere pedig akkor mondott fel. Még a koncert után elhívott a zenekar menedzseréhez. Megkérdezte, lenne-e kedvem hozzá csatlakozni? Sosem találkoztam vele azelőtt. Csatlakoztam a zenekarhoz, és négy évig voltam Martinon mellett asszisztens. Miután 1968-ban elment az együttestől, egy évig én voltam a megbízott zeneigazgató, de már tudni lehetett, hogy Solti lesz a következő. Két évig voltam az asszisztense. Kezdetben nem töltött sok időt Chicagóban, így – a munka folyamatosságának az érzetét megőrizendő – a zenekarnak szüksége volt valakire, aki ott él velük mindaddig, míg Solti nem határozza el, hogy több időt tölt az együttesel. Ő volt a „music director”, én pedig a „conductor”. Miután ott telepedett le, kért, hogy maradjak, de a Floridai Zenekar megalapítása és vezetése nagyobb kihívást jelentett nekem.

Képes volt otthagyni a világ egyik legjobb zenekarát?

Első ember szerettem volna lenni, és nem másnak az árnyékában tevékenykedni, noha Soltit nagyon tiszteltem. Korábban az élvonalbeli Vancouveri Szimfonikusoknál voltam zeneigazgató, majd Jean Martinon mellett másodkarmester, és úgy éreztem, ideje váltani. Floridában létrehoztam a déli országrész egyik legjobbjaként számon tartott zenekarát, a Floridai Zenekart. Eredetileg a Tampai Filharmonikusok vezetőjének kértek fel, de én inkább nagyzenekart szerettem volna vezetni. Azt javasoltam, vonjuk össze Tampa és az attól harminc

2009. február 17-én Irwin Hoffman vezényletével az alábbi művek csendültek fel:

Verdi: *A végzet hatalma* – nyitány

Ginastera: *Hárfaverseny*

Berlioz: *Fantasztikus szimfónia*

A hangverseny vendégszólísta, Deborah Hoffmann az amerikai hárfások „first ladyje”: a Manhattan Zeneművészeti Főiskola professzora, 1986 óta a Metropolitan Opera zenekarának szólóhárfása, több nemzetközi verseny díjnyertese. Szólístaként beutazta az egész amerikai kontinenst és Európa több nagy zenekarával is fellépett már. Ginastera, az argentin zeneszerző, Astor Piazzolla kortársa és lényegében ugyanazt a vonalat követi, mint híres honfitársa: az argentin tangó hagyományait és jellegzetes hangzását ötvözi a 20. századi zene hangjával.

kilométerre található Saint Petersburg zenekarát. Így is történt. Minden koncertműsort háromszor adtunk elő: e két városon kívül Clearwaterben, ami szintén a környéken található. Abban az időben, amíg ott voltam, három új koncertterem épült a zenekarok, mindhárom említett városban egy. Amíg ott voltam, nem vállaltam vendégszereplést, viszont négy évig az év felét Brüsszelben töltöttem, a Belga Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekarának vezetőjeként.

1987-ben azonban a Costa Rica-i Filharmonikusok zeneigazgatója lett, amely poszton tizenöt évig állt. Miért hagyta ott a zenekari kultúrában jóval fejlettebb északot?

Többször vendégeskedtem a Costa Rica-i Szimfonikusoknál, és ők mindig marasztaltak-kértek, hogy legyek a zeneigazgatójuk. Én ezt többször visszautasítottam, míg egy hegedűs hölgygel össze nem hozott a sors. Feleségül vettem, és Costa Ricában telepedtem le. Egy hegyen lakunk, húsz percre a fővárostól, San José-től. Öt kutyánk van, egy farmon élünk, és onnan kelek útra oda, ahova éppen hívnak. Négy gyerekem van: Deborah a New York-i Metropolitan hárfása – ő volt a közreműködője a MÁV Szimfonikusokkal adott koncertemnek is –, Gary csellista, Joel zeneszerző, Toby pedig karmester. A dél-amerikai zenei életbe hamar bekapcsolódtam: Chile fővárosában, Santiagóban négy évig voltam zeneigaz-

gató, majd a Kolumbiai Nemzeti Zenekarnál, Bogotában. Majdnem minden országban – például Argentínában, Uruguayban, Peruban, Mexikóban – felléptem, de közben többször vezényeltem Európában is. 2005-ben már jártam egyszer a MÁV Szimfonikusoknál.

Milyenek a dél-amerikai zenekarok?

Nagy különbségek vannak közöttük. Két másik közép-amerikai országban például, Guatemalában és El Salvadorban olyan súlyú anyagi gondokkal küzdenek, hogy a zenészek nem tudnak megélni, meg is szüntették ezeket a kultuszminiszterek. Mexikóban egész jó zenekarok vannak, mert több pénz jut rájuk. Majdnem mindegyik latin-amerikai ország szimfonikus zenekarát az állam tartja fenn, egy-egy együttes bevételének kilencven százaléka származik az államtól. A legjobb zenekar, amit vezényeltem Latin-Amerikában, a Bogotái Filharmonikusok. A Buenos Aires-i is jó együttes, de nekik is az anyagiak jelentik a fő akadályt. Normális esetben egy argentin peso egy dollárt ér, de néhány éve devalválódott a peso, és egyik napról a másikra már három dollárral lett egyenértékű. Ez tönkretette a zenekarokat (is). Nem tudtak külföldi vendégkarmestereket, szólistákat szerződtetni. Nem szokatlan arra felé, hogy hétfőn még virágzik egy együttes, de kedden már megélhetési gondokkal küzd. Amikor először vezényeltem

Rio de Janeiróban, nem volt sok pénzük, és az egyébként nagy együttes sem volt kifejezetten jó. Második és harmadik alkalommal már jobb volt a helyzet, mert a brazil gazdaság közben gyors ütemben fejlődött, egészen a mostani válságig. Caracasban is rendszeresen dirigálok, néhány hete vezényeltem ott Verdi Rekviemjét. Venezuela elnöke, Hugo Chávez elnök nagyon sok pénz fölött rendelkezik, mert az országnak számottevő kőolaj-készletei vannak – a zenészeknek is jó a fizetésük. Az elnök minden évben Európába küldi a zenekart, talán propaganda céllal, mert politikusok között nem örvend túl jó hírnévnek. A zenekarok tehát ki vannak szolgáltatva a gazdasági helyzetnek. A mostani válság az ő életüket is megnehezíti, mert az export csökkent, kevés a gyár. Chilében, Argentínában vannak ugyan gyárak, de a többség mezőgazdasággal foglalkozik, és elsősorban az Egyesült Államokba exportál. De mivel ott jóval kevesebbet fogyasztanak, mint korábban, ez érzékenyen érinti ezeket az országokat. Costa Rica értékei a turizmus, a cukor és a kávé – ezek is csak korlátozott lehetőségeket jelentenek.

Mit gondol a fiatal sztárokról? A buszonnyolc éves venezuelai dirigens, Gustavo Dudamel nemrég tűnt fel.

Természetesen lehet egy fiatal rendkívül tehetséges, és sztár is lehet belőle, de egy karmester, aki nagy zeneszerzők – Csajkovszkij, Beethoven, Brahms, Debussy – műveit dirigálja, nem tudhat annyit, amennyit kellene. Évekig kell együtt élnie ezekkel a szerzőkkel és zenéikkel ahhoz, hogy megértse őket. Amikor első élvonalbeli zenekaromat dirigáltam, a Vancouverieket – amely a harmadik legjobb zenekar volt Kanadában akkoriban –, széles repertoárt kellett kézben tartanom. Ahogy teltek-múltak az évek, sok olyan művet vezényeltem a világon, amelyeket egykor Vancouverben, és egyre mélyebben értettem meg e zenét. Húszévesen az ember nem úgy érti Beethoven Kilencedikjét, mint ötvenévesen. A hegedűsökre vetítve: vannak, akik el tudják játszani a Beethoven-hegedűversenyt tízévesen is, de a mű teljesen más lesz, ha húsz-harminc év múlva játsszák. Lehet, hogy a megvalósítás technikai színvonala nem változik, de a megértés mélysége bizonyosan. Ugyanez vonatkozik a karmesterre is, azzal a különbséggel, hogy neki nem kell tisztán játszania, „csupán” kontrollálni a zenei folyamatot és a zenészek játékát.

Várkonyi Tamás

ÖN IS LEGYEN ELŐFIZETŐNK!

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK,
VALAMINT A MAGYAR ZENEMŰVÉSZEK
ÉS TÁNCMŰVÉSZEK SZAKSZERVEZETÉNEK KÖZÖS SZAKLAPJA

Megjelenik: évi 6 alkalommal
Előfizetőknek: 1640 Ft + postaköltség.
Összesen 2300 Ft /év.

Eljut: minden magyar szimfonikus zenekarhoz, zenei intézményhez, és a zene iránt érdeklődőkhöz.

Foglalkozik: A magyar és külföldi zenei közélet aktuális történéseivel, szakmai érdekességekkel, hangversenykritikákkal, zenetörténeti írásokkal, hangszertörténettel és a zenészek egészségi bántalmaival, illetve azok megelőzésével és gyógyításával, valamint hangverseny-programokkal.

Egyes cikkek és a hangverseny-programok az interneten is olvashatók:
www.zenekarujsg.hu

Megrendelhető: e-mailben: info@zenekarujsg.hu

